
CHEMIA 10

WĘGLOWODORY I ICH FLUOROWCOPOCHODNE.

IZOMERIA. POLIMERYZACJA.

ALKOHOLE I FENOLE.

Oznaczenia: R - podstawnik węglowodorowy, zwykle alifatyczny (łańcuchowy)

X, X₂ - atom lub cząsteczka fluorowca

IZOMERIA

KONSTYTUCYJNA

- szkieletowa (łańcuchowa) – polega na różnicach w budowie łańcucha węglowego (rozgałęzienia) lub w położeniu wiązań wielokrotnych
- położenia podstawnika (podstawienia) - dotyczy miejsca przyłączenia atomów fluorowców, grup funkcyjnych
- grup funkcyjnych (metameria) – wykazują ją np. aldehydy i ketony, kwasy i estry

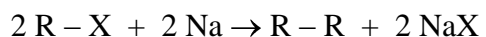
STEREOIZOMERIA (IZOMERIA PRZESTRZENNA) – polega na różnicach w ułożeniu (konfiguracji) atomów i podstawników w przestrzeni

- geometryczna (izomery cis - trans) – występuje w alkenach i cykloalkanach
- optyczna, związana z istnieniem centrów chiralnych w cząsteczce

ALKANY C_nH_{2n+2} – węglowodory nasycone, zawierające wyłącznie wiązania pojedyncze, hybrydyzacja sp³ atomów węgla, mało reaktywne, odporne na działanie silnych utleniaczy oraz stężonych kwasów i zasad

OTRZYMYWANIE (metody laboratoryjne)

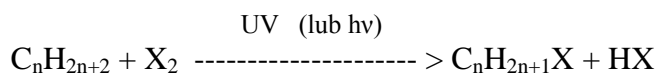
- synteza Würtza (reakcja litowca i fluorowcopochodnej węglowodoru)

- laboratoryjna metoda otrzymywania metanu: $\text{CH}_3\text{COONa} + \text{NaOH} \xrightarrow{\text{T}} \text{CH}_4 + \text{Na}_2\text{CO}_3$

REAKTYWNOŚĆ

- reakcje podstawienia - substytucji (rodnikowej), przebiegające pod wpływem światła; są to reakcje łańcuchowe, dające różne produkty podstawienia

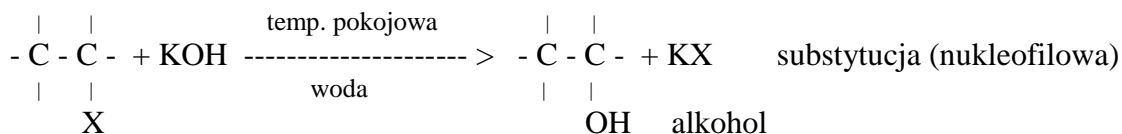
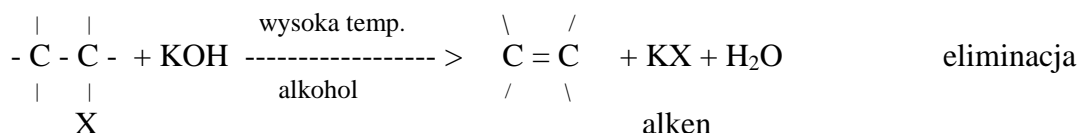

($\text{C}_n\text{H}_{2n+1}\text{X}$ może reagować dalej, z następną cząsteczką X_2 dając $\text{C}_n\text{H}_{2n}\text{X}_2$ itd.)

CYKLOALKANY C_nH_{2n} – węglowodory nasycone o budowie pierścieniowej, o właściwościach podobnych do alkanów

REAKCJE FLUOROWCOPOCHODNYCH ALKANÓW

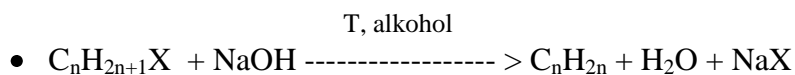
Przebieg reakcji zależy od warunków (rozpuszczalnika, temperatury):

ALKENY C_nH_{2n} - węglowodory nienasycone, zawierające wiązanie podwójne, hybrydyzacja sp^2 atomów węgla połączonych wiązaniem podwójnym, reaktywne

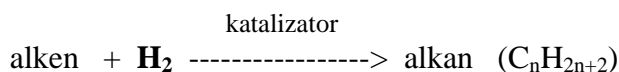
OTRZYMYWANIE (metody laboratoryjne)

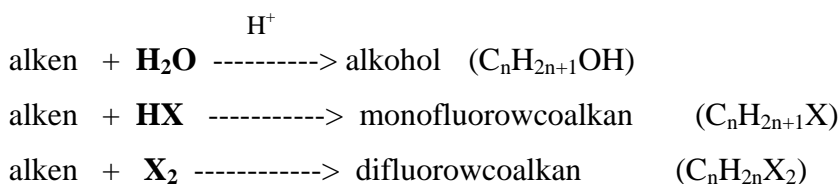
Reakcje eliminacji:

REAKTYWNOŚĆ

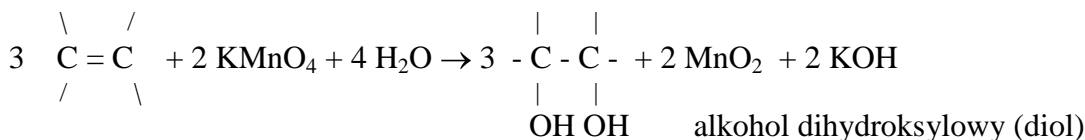
- reakcje przyłączenia - addycji (elektrofilowej)

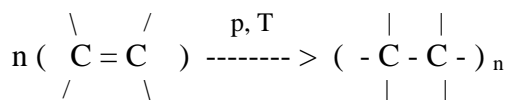

Reguła Markownikowa - w reakcji addycji cząsteczek HX, H₂O do niesymetrycznego alkenu atom wodoru przyłącza się do tego atomu węgla, przy którym już jest więcej atomów wodoru

- utlenianie (w środowisku obojętnym lub kwaśnym)

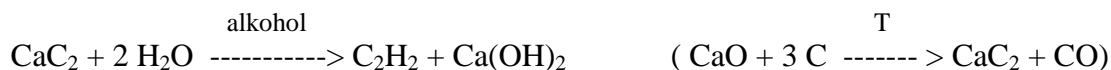
- polimeryzacja

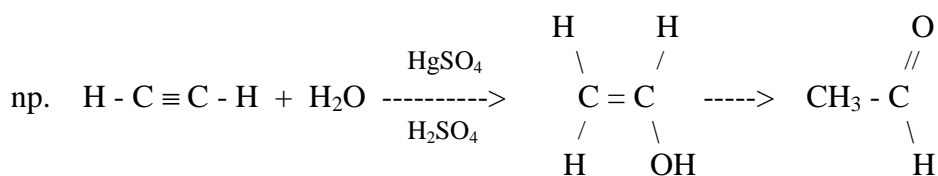
CYKLOALKENY C_nH_{2n-2} – węglowodory o budowie pierścieniowej, zawierające wiązanie podwójne, o właściwościach podobnych do alkenów

ALKINY C_nH_{2n-2} - węglowodory nienasycone, zawierające wiązanie potrójne, hybrydyzacja sp atomów węgla połączonych wiązaniem potrójnym

- metoda otrzymywania etynu (acetylenu) z węgliku wapnia (karbidu)

- reakcje charakterystyczne – podobne jak reakcje alkenów (addycja, polimeryzacja)
- addycja wody z przegrupowaniem (produkt pośredni - nietrwały enol)

WĘGLOWODORY AROMATYCZNE

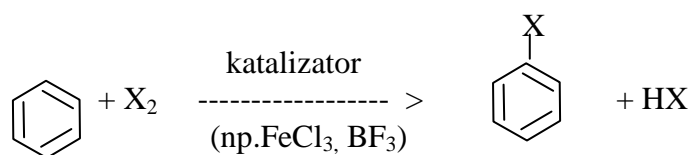
WARUNKI AROMATYCZNOŚCI

1. związek o budowie cyklicznej (pierścieniowej)
2. cząsteczka płaska - wszystkie atomy tworzące pierścień leżą w jednej płaszczyźnie i mają hybrydyzację sp²
3. w pierścieniu występuje wiązanie zdelokalizowane, tworzone przez 4n + 2 elektrony π, gdzie n = 1, 2, 3, ... (reguła Hückela)

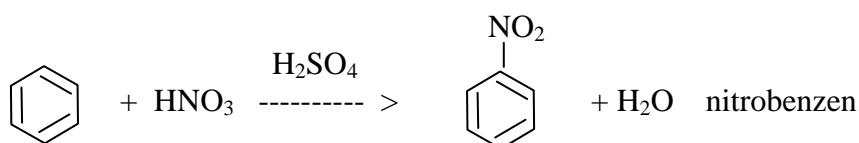
REAKTYWNOŚĆ

- reakcje podstawienia - substytucji (elektrofilowej)

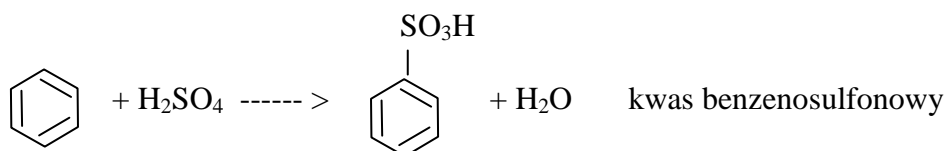
- chlorowanie lub bromowanie

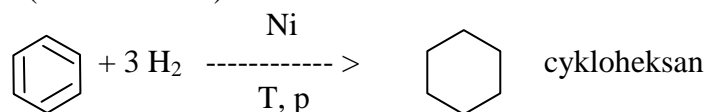
- nitrowanie ($\text{HNO}_3 + \text{H}_2\text{SO}_4$ - mieszanina nitrująca)

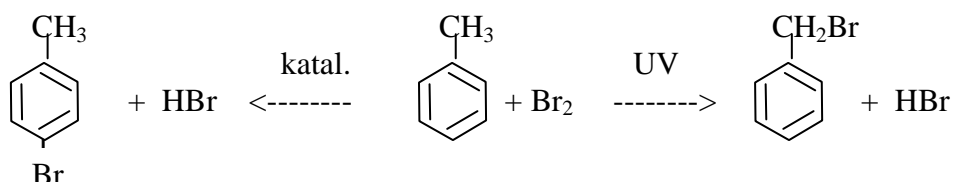
- sulfonowanie

- reakcje addycji (uwodornienie)

Reakcja bromowania toluenu - produkt zależy od warunków przebiegu reakcji

(lub izomer orto-)

Wpływ kierujący podstawników w pierścieniu aromatycznym

Podstawniki I rodzaju (aktywujące i słabo dezaktywujące pierścień benzenowy): - R, -OH, -NH₂, -X kierują następnym podstawnikiem w pozycję *orto* lub *para*.

Podstawniki II rodzaju (silnie dezaktywujące pierścień benzenowy): - NO₂, -COOH, -CHO, -SO₃H kierują następnym podstawnikiem w pozycję *meta*.

ALKOHOLE, FENOLE

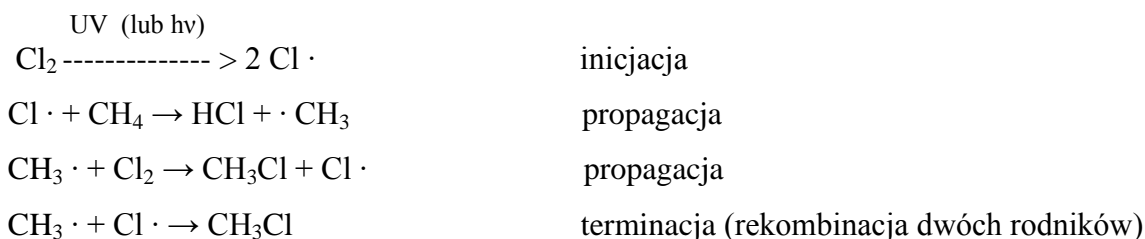
Cecha porównywana	Alkohole alifatyczne jednowodorotlenowe	Alkohole alifatyczne wielowodorotlenowe	Fenole
Wzór ogólny	R - OH	np. R - CH - CH - R OH OH	Ar - OH
Zachowanie względem wody	rozpuszczają się w wodzie, ale nie dysocjują, rozpuszczalność maleje wraz ze wzrostem liczby atomów węgla w cząsteczce		dysocjują: $C_6H_5OH \rightleftharpoons C_6H_5O^- + H^+$
Reakcje z udziałem wiązania O - H	• z kwasami (estryfikacja)		
	• z metalami alkalicznymi (Na,K) tworzą alkoholany (w wodzie alkoholany ulegają nieodwracalnej hydrolizie)	• z metalami alkalicznymi (Na,K) i zasadami tworzą fenolany	
Reakcje z udziałem wiązania C - O	ze związkami typu HX tworzą fluorowco-węglowodory		nie reagują z fluorowcowodorami
Reakcje charakterystyczne	<ul style="list-style-type: none"> • utlenianie do aldehydów lub ketonów (zależnie od rzędowości) • alkohol $\xrightarrow{Al_2O_3, T}$ alken + H₂O • tworzenie eterów np. $2 CH_3OH \xrightarrow{H_2SO_4, T} CH_3-O-CH_3 + H_2O$ 	<ul style="list-style-type: none"> • z Cu(OH)₂ - na zimno powstaje niebiesko-fioletowy związek kompleksowy, łatwo rozpuszczalny w wodzie 	<ul style="list-style-type: none"> • z solami żelaza (III) część fenoli tworzy barwne kompleksy • reakcje charakterystyczne dla związków aromatycznych (reakcje podstawienia w pierścieniu - np. nitrowanie)
Otrzymywanie	<ul style="list-style-type: none"> • $RX + NaOH \rightarrow R-OH + NaX$ • addycja wody do wiązania podwójnego w alkenach 	<ul style="list-style-type: none"> • $RX_2 + 2NaOH \rightarrow R(OH)_2 + 2NaX$ • utlenianie alkenów za pomocą KMnO₄ → diole 	<ul style="list-style-type: none"> • $Ar-X + 2 NaOH \xrightarrow{T} Ar-O-Na + NaX + H_2O$ $Ar-O-Na + CO_2 + H_2O \rightarrow Ar-OH + NaHCO_3$

Utlenianie alkoholi:

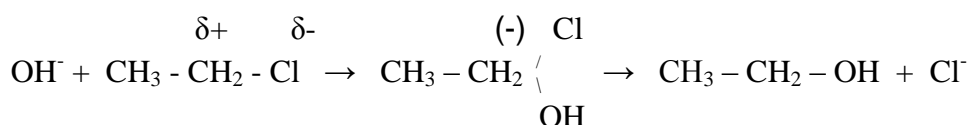
- alkohole I-rzędowe - utleniają się do aldehydów,
np. $C_2H_5OH + CuO \rightarrow CH_3CHO + Cu + H_2O$
- alkohole II-rzędowe - utleniają się do ketonów
- alkohole III-rzędowe - utleniają się b. trudno, z rozerwaniem łańcucha

MECHANIZMY REAKCJI

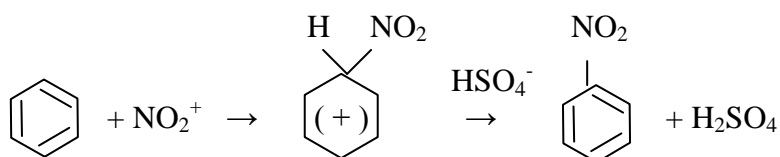
1. Substytucja rodnikowa (reakcja łańcuchowa, fotochemiczna)

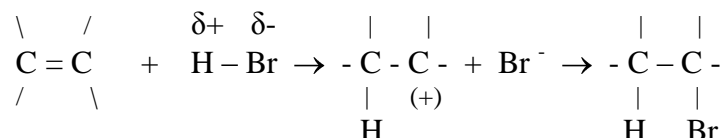
2. Substytucja nukleofilowa (nukleofil – reagent atakujący miejsca z deficytem elektronów)

3. Substytucja elektrofilowa (elektrofil – reagent atakujący miejsca bogate w elektrony)

4. Addycja elektrofilowa

Koniec darmowego fragmentu :-)

W dalszej części konspektu znajdują się:

- zadania spełniające aktualne wymagania maturalne
- klucze rozwiązań
- zakres materiału na następne zajęcia

Zapraszamy na kurs!

Szczegółowe informacje na temat naszego kursu przygotowawczego znajdują się na stronie: www.medicus.edu.pl

Zapisy są przyjmowane przez formularz zgłoszeniowy:
www.medicus.edu.pl/zapisy

